

علل شکل‌گیری گروه‌های تروریستی جدید در خاورمیانه از دیدگاه جغرافیای سیاسی

هیولای تکفیری چگونه رشد کرد؟

- غلامرضا مقامی مقیم

این عارضه طبیعی به عنوان یک منطقه بی دفاع و بدون مرز، همواره مورد توجه گروه‌های تروریستی بوده و از سوی آنان به عنوان یک مکان امن جهت اقدامات تروریستی است.
۱۲- ترس قدرت‌های بزرگ از شکل‌گیری دولت‌های مقتدر در خاورمیانه
بدون شک قبل از جنگ ایران و عراق بیشتر ثورسپین‌های جهان، قدرت نظامی عراق، قدرت ایدئولوژیک ایران و قدرت اقتصادی کشورهای عربی را تهدیدی بزرگ علیه قدرت‌های استعماری از جمله اسرائیل می‌دانستند و بر این باور بودند اگر قدرت نظامی صدام، قدرت ایدئولوژی ایران و قدرت اقتصادی اعراب با هم متحد شود، به یکی از بزرگ‌ترین قدرت‌های جهانی تبدیل خواهد شد و این قدرت جهانی می‌تواند هر قدرتی را در جهان به زانو در آورد. ترس قدرت‌های بزرگ جهانی از شکل‌گیری چنین قدرتی، کشورهای استعمارگر را بر آن داشت به هر نحو ممکن، از شکل‌گیری این قدرت بکاهد و با بروز جنگ‌های مختلف در منطقه از شکل‌گیری چنین قدرتی جلوگیری کنند و پس از جنگ، در حال حاضر نیز با اتخاذ سیاست‌های تفرقه‌افکنانه همواره تلاش کرده‌اند از اتحاد این کشورها در منطقه جلوگیری کنند بدون شک شکل‌گیری گروه‌های تکفیری عراق از تباط‌ نزدیکی با این سیاست‌ها دارد.

۱۳- چشم‌اندازهای طبیعی منطقه
با نگاهی اجمالی به منطقه تحت تأثیر گروه‌های تکفیری متوجه می‌شویم این منطقه از تنوع شرایط طبیعی برخوردار است. در اینجا تمام پدیده‌های طبیعی جمع هستند، صحرای خشک و وسیع، ارتفاعات خشن، تندآب‌های سطحی و ناآرام، پوشش گیاهی انبوه و تنک، برخورداری از تنوع آب و هوا و شرایط طبیعی دیگر، با دقت در نقشه طبیعی جهان می‌بینیم هیچ کجای جهان مانندمنطقه‌خاور،میانه‌سمتد شکل‌گیری و تلاوم فعالیت‌های گروه‌های تروریستی از جمله گروه‌های تکفیری نیست.

۱۴- وجود منطقه‌استراتژیک خلیج‌فارس

اهمیت خلیج‌فارس بر کسی پوشیده نیست اما چیزی که امروز اهمیت آن را چندصد برابر کرده این است که آنجا به عنوان کلیدی برای اقیانوس هند به حساب می‌آید در واقع هر حرکت سیاسی و نظامی که در اقیانوس هند انجام شود آغازش در خلیج‌فارس و دریای سرخ است.

۱۵- شیوه‌های جدیداستعماری

در گذشته کشورهای استعماری برای به دست آوردن سرزمین‌های سایر ملل، به آنها لشکر کشی کرده و پس از تصرف آن سرزمین و اجرای قوانین، می‌توانستند برای مدت‌های طولانی بر آن کشورهاحکومت کرده و ثروت‌های آنان را چپاول کنند اما این شیوه استعماری، امروزه جوابگوی اهداف استعمارگران نیست، یکی از راه‌های جدید، نام‌نی کشورهای ضعیف و چپاول ثروت آنان به بهانه‌هایی همچون ایجاد امنیت، مبارزه با تروریسم و گروه‌های افراطی است، بنابراین به مبارزه با گروه‌هایی می‌پردازند که خود بانی ایجاد آنها بوده‌اند(!)

■ پیشنهات

۱- مقابله با گروه‌های تکفیری و پیشگیری از گسترش این گروه‌های تروریستی در جهان اسلام موارد زیر پیشنهاد می‌شود.
۱- تهیه نقشه‌ای جامع از محدوده جغرافیایی فعالیت این گروه‌های افراطی جهت مبارزه و کنترل فالیات آنها در سراسر جهان با مشارکت همه کشورهای درگیر با آنها
۲- تلاش برای برقراری وحدت بین کشورهای اسلامی، در هیچ جای جهان به اندازه سرزمین‌های اسلامی فرقه‌گرایی صورت نگرفته است. وحدت اسلامی می‌تواند ضمن جلوگیری از فرقه‌تارشی‌های جدید راه را برای اضمحلال سایر فرقه‌های افراطی فراهم کند.
۳- شناساندن و گوشزد کردن ایده‌ها، افکار و محدوده فعالیت این گروه‌ها به کشورهای اسلامی
۴- گسترش فعالیت‌های دیپلماسی در جهان و تحت فشار قرار دادن گروه‌های تکفیری با طریق مجامع بین‌المللی
۵- هویشاری نیروهای نظامی و انتظامی در کنترل و نابودی کوچک‌ترین فعالیت این گروه‌ها در داخل و خارج از مرزا
۶- بستن قراردادهای همکاری‌های امنیتی با کشورهای درگیر با این گروه‌ها

۷- در دلیل حمایت کشورهای استکباری از این فرقه‌های افراطی، شکل‌گیری، رشد و گسترش آنها سرطانی بوده و کوچک‌ترین غفلت و نادیده گرفتن این گروه‌ها، سبب رشد سریع و گسترده آنها شده و راه را برای فعالیت‌های ضدانسانی آنها فراهم خواهد نمود.
۸- گسترش فعالیت‌های فرهنگی با ایجاد مراکز فرهنگی بین‌المللی مبارزه با گروه‌های تکفیری در کشورهای اسلامی و افزایش سطح اطلاعات دانش آموزان و دانشجویان این کشورها با ایده‌ها، عقاید و شیوه‌های تبلیغاتی آنها
۹- استفاده از روش‌های جدید کنترل مرزهای آسیب‌پذیر کشور، بویژه در مناطق قایل نفوذ از جمله مرزهای جنوب شرقی، شمال غربی، غرب و جنوب غربی، هر چند توجه به مرزهای شرق و شمال شرقی نیز نباید از اهداف حفاظتی ایران در این زمینه از یاد برده شود، بویژه در استان‌های مرزی

۱۰- تشکیل سازمان‌های دفاعی بین کشورهای اسلامی و بستن قراردادهای دفاعی و امنیتی مشترک با کشورهای اسلامی
۱۱- ایجاد شکاف و جلوگیری از پیوستگی میدانی تکفیری‌ها با کمک به کشورهای محدوده فعالیت آنها
۱۲- حمایت از حکومت‌های مردمی و تلاش برای تغییر نظام‌های دیکتاتوری در منطقه خاورمیانه و صحرای افریقا
۱۳- تلاش برای روی کار آمدن حکومت‌های ملی با محوریت‌های قالب فرهنگی، دینی و مذهبی در جغرافیای سیاسی؛ کشور ملی به کشوری گفته می‌شود که مرزهایش با پرانگندگی جغرافیای افراد آن کشور منطبق باشد
۱۴- افزایش فعالیت‌های احزاب سیاسی در کشورها، زیرا احزاب می‌توانند نقش عمده‌ای در یکپارچه‌سازی ملی با هماهنگی و گردآوری اعضای خود از نواحی مختلف جغرافیایی داشته باشند(درايسدل، ۱۳۸۹).

دلایل مختلف مورد توجه قدرت‌های بزرگ جهان است.
جبل‌الطارق: جبل‌الطارق به دلیل آنکه حلقه اتصال قساره اروپا به آفریقااست، همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ اروپایی بوده و این کشورها در تلاشند ضلع جنوبی آن که یک کشور مسلمان است از قدرت چندانى برخوردار نباشد تا سیاست‌های یکجانبه خود را درباره آن اعمال کنند، بنابراین می‌کوشند دولت جنوبی این کشور، یعنی کشور مغرب، کاملاً ضعیف و منفعل باقی بماند. یکی از راه‌ها برای ضعیف نگه داشتن این کشور حمایت از گروه‌های تروریستی و تکفیری است.
تنگه بوسفر: تنگه بوسفر یکی از مهم‌ترین مناطقی است که به احتمال زیاد در آینده از اهداف مهم گروه‌های تروریستی و تکفیری خواهد بود. این مکان در حقیقت تنها راه دسترسی روسیه به آب‌های آزاد است، امری که همواره در طول تاریخ از آرزوهای اصلی بیشتر دولت‌های حاکم بر روسیه بوده است، بنابراین هر یک از قدرت‌های بزرگ قصد تسلط بر آن را دارند. مدتی بود که در اوکراین با جابه‌جایی قدرت بین طرفداران و مخالفان دولت روسیه این آرزوی روسیه با تهدید روبه‌رو شد و در حال حاضر با پیوستن شبه‌جزیره کریمه به روسیه تا حدودی ارتباط روسیه با آب‌های آزاد تضمین شده است.

داردال: از نظر شرایط سیاسی تنگه داردال تقریباً شرایط مشابه تنگه بوسفر دارد. تنگه‌های یادشده به دلیل عبور فراوان کشتی از آنها حجم کالا و نفت، نبود راه‌های بدل و شدت بهرپرداری‌های نظامی از اهمیت فوق‌العادی برخوردارند.

۹- بحران‌های اقتصادی جهان

قرن ۲۱ از نظر اقتصادی شروع خوبی برای کشورهای اروپایی نداشت و با آغاز قرن جدید کشورهای اروپای غربی با بحران‌های شدید اقتصادی روبه‌رو شدند و برای راه‌یابی از این بحران، سیاست‌های مختلفی را در جهان اعمال می‌کنند؛ یکی از این سیاست‌ها نابودی زیرساخت‌های اقتصادی کشورهای نفتخیز و بازسازی مجدد آنهاست. این سیاست به روش‌های مختلفی انجام می‌شود، به عنوان مثال در کشور نفتخیز لیبی، حمایت از گروه‌های مخالف دولت قذافی راه را برای ورود گروه‌های تروریستی به صف مخالفان باز کرد و با ورود گروه‌های تروریستی به صف مخالفان، خرابکاری‌ها و تخریب زیرساخت‌ها آغاز شد. کشورهای اروپایی اعمال می‌کنند؛ یکی از این سیاست‌ها نابودی زیرساخت‌های اقتصادی کشورهای نفتخیز و بازسازی مجدد آنهاست. این سیاست به روش‌های مختلفی انجام می‌شود، به عنوان مثال در کشور نفتخیز لیبی، حمایت از گروه‌های مخالف دولت قذافی راه را برای ورود گروه‌های تروریستی به صف مخالفان باز کرد و با ورود گروه‌های تروریستی به صف مخالفان، خرابکاری‌ها و تخریب زیرساخت‌ها آغاز شد. کشورهای اروپایی اعمال می‌توانستند مشکل لیبی را حل کنند اما درگیری ۲ ساله دولت لیبی و مخالفان راه را برای نابودی زیرساخت‌های این کشور فراهم کرد و باقی‌مانده این زیرساخت‌ها نیز بر اثر بمباران‌های هوایی پالایشگاه‌ها و مراکز اقتصادی به وسیله هواپیمای ناتو نابود شد. برای بازسازی این زیرساخت‌ها، کشورها و شرکت‌های غربی در اولویت قرار گرفتند و بسیاری از این شرکت‌ها از ورشکستگی کامل رهایی یافتند در حال حاضر نیز بسیاری از گروه‌های تکفیری در لیبی به همین دلیل از سوی قدرت‌های بزرگ حمایت می‌شوند تا با بمب‌گذاری‌ها و تخریب مراکز اقتصادی، زمینه را برای ورود این شرکت‌ها به اقتصاد لیبی فراهم کنند. علاوه بر مورد یاد شده، مواردی نیز در سایر کشورهای نفتخیز خاورمیانه به چشم می‌خورد که با ترند اختلاف و جنگ‌های داخلی در این کشورها و از طریق فرقه‌تارشی بهتر از هر سیاستی انجام می‌شود.

۱۰- ناامن جلوه دادن بزرگ‌ترین منطقه نفتخیز جهان

با توجه به اینکه نفت، ثامن ۴۲ درصد سوخت جهان را به خود اختصاص می‌دهد، (درايسدل، بلینگ ۱۳۸۹، ۴۲۹) و ۶۲ درصد از نفت جهان در خاورمیانه تولید می‌شود و از آنجا که بیشتر نفت خاورمیانه در منطقه خلیج‌فارس تولید می‌شود، این منطقه اهمیت زیادی برای کشورهای اروپایی دارد. با تنگ‌های گذرا به کل ذخایر نفتی شناخته شده جهان و سایر مناطق، پی به اهمیت این موضوع می‌بریم. کل ذخایر نفتی شناخته شده جهان ۱۰۰۳ میلیارد بشکه اعلام شده است که از این رقم، حدود ۶۶۵ میلیارد بشکه، یعنی دوم سوم کل ذخایر نفتی جهان، در خلیج‌فارس واقع شده است. قسمت ذخایر نیز یعنی یک‌سوم آن، به این ترتیب است: آمریکا ۱۵۴ میلیارد بشکه، اروپا ۷۶ میلیارد، آفریقا حدود ۶۵ میلیارد و سایر مناطق آسیا جز کشورهای حوزه خلیج‌فارس ۴۳ میلیارد بشکه. این در حالی است که بیشترین ذخایر نفتی خلیج‌فارس را عربستان داراست، یعنی چیزی حدود ۲۶۵ میلیارد بشکه که از کل ذخایر نفتی قاره آمریکا و اروپا بیشتر است و تقریباً برابر با ذخایر سایر مناطق جهان است. بعد از عربستان، ایران در رتبه دوم ذخایر نفتی قرار دارد که میزان آن ۱۵۴ میلیارد بشکه است که از کل ذخایر اروپا و آفریقا بیشتر است. همچنین از نظر گاز، ایران دومین تولیدکننده گاز بعد از روسیه است. سومین کشور عراق است با ۱۱۲ میلیارد بشکه نفت. امارات ۱۰۰ میلیارد و کویت با ۹۲ میلیارد بشکه نفت در رده‌های بعدی قرار دارند. ۳ کشور دیگر حوزه خلیج‌فارس هم قابل مقایسه با کشورهای بالا نیستند. بزرگی حجم خلیج‌فارس که باعث اهمیت روزافزون این منطقه شده مربوط به هزینه‌های استخراج است. بعضی حوزه‌های نفتی در خلیج‌فارس را برحوزه می‌گویند که به دریاچه‌ای از نفت منتهی می‌شود. چاه‌های نفتی در خلیج‌فارس وجود دارد که ۲۰۰ برابر چاه‌های نفتی آمریکانفت دارد همچنین درباره هزینه استخراج نیز استخراج هر بشکه نفت از خلیج‌فارس چیزی معادل ۲ یا ۳ دلار هزینه دارد که در مقایسه با آمریکا که استخراج هر بشکه نفت ۱۰ دلار هزینه‌بردار است، رقم بسیار پائینی است. با توجه به اهمیت تولید، استخراج و صادرات نفت منطقه خلیج‌فارس و درآمدت حاصل از آن و با توجه به اینکه کشورهای دارنده نفت توانایی اکتشاف، استخراج، تصفیه و صادرات نفتی را ندارند، به نظر می‌رسد کشورهای دارنده غول‌های بزرگ نفتی تمایل داشته باشند شرکت‌های آنان سود کلان نفتی را ببرند و در صورتی که دست آنها از این ثروت‌های کلان کوتاه باشد، با ناامن کردن این منطقه، راه را برای سرسار کار آمدن حکومت‌های وابسته به خود فراهم می‌کنند. حمایت از گروه‌های تکفیری در عراق، کویت، قطر و امارات در همین راستا انجام می‌شود.

۱۱- وجود بیابانی خشن به نام صحرای آفریقا در غرب و جنوب کشورهای اسلامی

امروز صحرای آفریقا جزو مناطق بی دفاع جهان به حساب می‌آید و با تمام پیشرفت‌های صورت گرفته و فعالیت‌های نظامی، این پدیده هنوز برای کشورهای مسلمان به عنوان یک نقطه ضعف به حساب می‌آید و هنوز برای کشورهای غرب، جهان اسلام یک تهدید به حساب می‌آید،

روی زمین به حساب می‌آید و به دلیل اهمیت طبیعی، سیاسی، دینی و مذهبی همیشه در تلاطم بوده و اختلافات قومی زیادی را شاهد بوده است که ابتدایی‌ترین آن اختلاف میان هابیل و قابیل است. بدون شک شکل‌گیری و فعالیت گروه‌های تکفیری بی‌ارتباط با مسائل قومی و مذهبی این منطقه نیست.

۲- تسلط استعمار کهن بر منطقه تحت فعالیت تکفیری‌ها

در قرون گذشته یکی از دلایل شکل‌گیری فرقه‌های گوناگون در منطقه خاورمیانه، تسلط استعمار انگلیس بر این منطقه بوده است. این کشور استعماری بر منطقه وسیعی از کشورهای خاورمیانه از جمله: منطقه هلال خصیب، شمال آفریقا و جنوب غربی آسیا تسلط داشته و جهت پیشبرد اهداف تفرقه‌افکنانه‌اش در این منطقه اقدام به فرقه‌تارشی کرده یا از فرقه‌های مختلف حمایت کرده است. به دلیل آشنایی مورخان، روش‌نشانان، سیاستمداران و جغرافیدانان انگلیسی با مردم و سرزمین‌های تحت سلطه خاورمیانه و شمال آفریقا همواره جهت پیشبرد اهداف سلطه‌طلبانه‌اش خود، این کشور از فرقه‌تارشی استفاده کرده و سیاست‌های توسعه‌طلبانه‌اش را به گونه‌ای تنظیم کرده است که هر ۵ سال یک بار کشورهای خاورمیانه درگیر جنگ باشند و در صورت رهایی از جنگ گرفتار جنگ‌های داخلی شوند. فراموش نکنیم دولت‌های استعماری هر گاه به مردم سرزمین‌های تحت سلطه خود استقلال دادند آثار طولانی از خود در آن سرزمین‌ها به جا گذاشتند، آلمان‌ها سرزمین‌های سوخته باقی می‌گذاشتند، روس‌ها قراردادهای ننگین بر ملت‌ها تحمیل می‌کردند و انگلیسی‌ها سیاست‌های تفرقه‌افکنانه را اعمال می‌کنند. بدون شک شکل‌گیری گروه‌های تکفیری در منطقه خاورمیانه بی‌ارتباط با سیاست‌های تفرقه‌افکنانه و استعماری گذشته انگلیس نیست.

۳- تحمیلی بودن مرزهای سیاسی در کشورهای تحت فعالیت این گروه

مطالعه مرزهای سیاسی کشورهای خاورمیانه و صحرای آفریقانشان می‌دهد بیشتر مرزهای سیاسی این کشورها به دست کشور سومی از جمله انگلیس، روسیه، فرانسه و آمریکا بر مردم منطقه تحمیل شده و این مرزبندی به گونه‌ای بوده که شرایط را برای حضور گروه‌های افراطی فراهم می‌کند. به عنوان مثال در صحرای آفریقا، مرزها به وسیله انگلیس، فرانسه و آمریکا تعیین شده و اینگونه مرزبندی بسیاری از قومیت‌های دینی، زبانی و نژادی را از یکدیگر جدا کرده و شرایط را برای اختلافات قبیله‌ای فراهم کرده است. این نوع مرزبندی در کشورهای شبه‌جزیره عربستان نیز نمود دارد و هر ساله اختلافات مرزی بین این کشورها به چشم می‌خورد، از سوی دیگر مرزهای ایران نیز از مهم‌ترین مرزهای تحمیلی دنیا به حساب می‌آید که به وسیله انگلیس به ایران و همسایگان آن تحمیل شد.

۴- وجود قومیت‌ها و اقلیت‌های دینی و مذهبی مختلف در کشورهای منطقه فعالیت تکفیری‌ها

کشورهای قومی به دلایل تاریخی و فرهنگی گرایش‌های شدید جدایی‌طلبانه دارند، بویژه اگر در مناطق مرزی باشند. با مطالعه و بررسی محدوده فعالیت این گروه‌ها مشخص می‌شود در این منطقه قومیت‌های مذهبی، دینی، نژادی و زبانی زیادی زندگی می‌کنند که به دلیل ضعف فرهنگی شرایط شکل‌گیری و گسترش فعالیت‌های فرقه‌های مختلف در آن، بیشتر از هر نقطه دیگر جهان است.

۵- رقابت سیاسی ۳ قدرت بزرگ جهان: انگلیس، روسیه و آمریکادار منطقه

با مطالعه سطحی جغرافیای سیاسی فعالیت این گروه‌ها مشخص می‌شود این منطقه در قرن اخیر محل اصلی رقابت قدرت‌های بزرگ جهان بوده و هر یک از آنها سعی می‌کنند رژیم‌های تحت سلطه خود را بر سر کار آورند و چنانچه به این امر نرسند با حمایت از گروه‌ها و فرقه‌های تروریستی تلاش می‌کنند برای حکومت‌های غیروابسته به خود مشکل‌ساز شوند.

۶- اهمیت موقعیت جغرافیایی فعالیت تکفیری‌ها

همان‌طور که بیان شد حداکثر محدوده فعالیت تکفیری‌ها عموماً در منطقه استراتژیک هلال خصیب است؛ بر اساس نظریات ژئوپولیتیک این منطقه موقعیت ممتازی دارد.

۷- نزدیکی کشورهای درگیر با این فرقه به هار تلند

اصطلاح هار تلند را نخستین‌بار در سال ۱۹۰۲ یکی از جغرافیادانان انگلیسی به نام «هکیندر» به کار برد. علاوه بر جغرافیادانان دیگری نظیر «الفرد ماहन»، «ارتل» و «هاوس» نیز این اصطلاح را به کار برده‌اند. براساس تعاریف، هار تلند بزرگ‌ترین دژ طبیعی روی کره زمین است که تسخیر آن برای دشمنان غیرممکن است.

۸- وجود مناطق استراتژیک جهان

نقاط استراتژیک استاتیکی می‌شود که راه کلیدی یک منطقه مهم جهانی باشد. در دنیا تعداد این نقاط انگشت‌شمار است و تسلط بر آنها از آرزوهای قدرت‌های بزرگ به حساب می‌آید.
تنگه باب‌المندب: این تنگه محل ارتباط دریای سرخ با اقیانوس هند و راه ارتباطی دریای مدیترانه با آب‌های آزاد است و نقش مهمی در تردد کشتی‌های تجاری اروپایی با آسیا داشته و نزدیک‌ترین راه آبی کشورهای اروپایی به جنوب و شرق آسیاست، به همین دلیل کشورهای اروپایی اهمیت زیادی برای آن قائل بوده و هستند. در دوره جنگ سرد رقابت بر سر کنترل این تنگه از سوی ۲ قدرت بزرگ سبب شد کشورهای نزدیک این تنگه هر کدام به کشوری متمایل شده، از یکدیگر جدا شوند. با فروپاشی شوروی و پایان جنگ سرد رقابت از سوی کشورهای جهان برآی تسلط بر این منطقه گسترش یافت و گروه‌های مختلف تروریستی، کشورهای این منطقه را جهت پیشبرد اهداف خود و اربابان خود انتخاب کردند و این مکان را به یکی از بحرانی‌ترین مناطق جهان تبدیل کردند.
کانال سوئز: کانال سوئز و باب‌المندب که در حکم مکمل‌های یکدیگرند در کوتاه کردن فاصله بین شرق دور و اروپا نقش مهمی دارند. بدون شک حضور گروه‌های تکفیری در شاخ آفریقا بی‌ارتباط با ناامنی این تنگه نیست. کانال سوئز به عنوان یکی دیگر از مناطق استراتژیک جهان مورد توجه گروه‌های تروریستی و تکفیری قرار دارد. اهمیت استراتژیک این نقطه به واسطه ارتباط دادن دریای مدیترانه و دریای سرخ است و به

طرح از فرانسوئیس بولدی

سیاست‌های حامیان اسرائیل پیروی می‌کنند، از این رو تنها کشور منطقه هلال خصیب است که گروه‌های تروریستی توان تأثیرگذاری زیادی در آن نداشته و نتوانسته‌اند مانند سایر کشورهای این منطقه به اهداف خود برسند. دولت اردن به دلیل همسایگی با رژیم اسرائیل تا زمانی که با سیاست‌های اسرائیل و حامیان او همراه باشد از شر این گروه‌ها در امان خواهد بود ولی چنانچه مانند سایر کشورهای منطقه هلال خصیب برای اسرائیل مشکل تارشی کند، قطعاً از سوی این گروه تهدید خواهد شد.

گروه سوم

کشورهایی که فعالیت گروه‌های تکفیری در آنها چندان مشهود نیست و دولت‌های مقتدر آنها توانسته‌اند فعالیت‌های ایشان را کاملاً کنترل کنند اما در برهه خاصی این گروه‌ها جهت ابراز وجود دست به اقدامات تروریستی نظیر انفجارهای انتحاری و آدم‌ربایی می‌زنند مانند گروه‌های تکفیری جنوب شرق ایران، قطر، کویت و عربستان در آسیا. در این گروه کشور ایران به دلیل قرارگیری در جنوب هار تلند و داشتن مرزهای سیاسی طولانی با منطقه هار تلند یکی از اهداف اصلی گروه‌های تروریستی است و حامیان اصلی این گروه، یعنی: انگلستان، ایالات متحده آمریکا و... تلاش گسترده‌ای برای حضور تکفیری‌ها در این کشور کرده‌اند که خوشبختانه به دلیل حس بالای میهن‌خواهی و قدرت نظامی بالای جمهوری اسلامی ایران هنوز کوچک‌ترین اقدامی در این زمینه صورت نگرفته است اما کشور دیگر در این گروه، عربستان سعودی است. همان‌طور که می‌دانیم این کشور از ۳ جهت مورد توجه قدرت‌های بزرگ جهانی است: نفت، مراسم عبادی- سیاسی حج و خرید سلاح‌های جنگی. این کشور در حال حاضر با خرید انواع سلاح از آمریکا و حمایت از تکفیری‌های سوریه تا حدودی اهداف قدرت‌های بزرگ حامی خود را تأمین کرده و از این نظر فعالیت‌های تکفیری‌ها در این کشور نمود بارز ندارد ولی در زمینه فرهنگی عملاً بدنه نظام سعودی مورد هدف قرار گرفته و با کوچک‌ترین چپه‌گیری در برابر اربان خود حکومت آل سعود بیشترین آسیب را از گروه‌های تروریستی خواهد دید.

گروه چهارم

کشورهایی که گروه‌های تکفیری هنوز نتوانسته‌اند در آنها اقداماتی انجام دهند اما به دلیل اهمیت سیاسی- نظامی از کشورهای مهم آینده این گروه به حساب می‌آیند. مانند کشورهای ترکیه در اروپا، الجزایر در آفریقا، و هندوستان و ترکمنستان در قاره آسیا. همان‌طور که می‌دانیم کشور ترکیه به دلیل قرار گرفتن در محل ارتباط ۴ قاره اروپا و آسیا، نزدیکی به منابع نفت عراق، داشتن منابع آب غنی و در اختیار داشتن تنگه‌های بوسفر و داردال مورد توجه قدرت‌های بزرگ است و در صورت کوچک‌ترین اشتباه در سیاست‌های بین‌المللی می‌تواند یکی از قربانیان گروه‌های تکفیری و تروریستی شود. بدون تردید حمایت ترکیه از گروه‌های تکفیری سوریه و عراق یکی از سیاست‌های چندگانه این کشور است. الجزایر نیز به دلیل نقش مهمی که در اقتصاد کشورهای اروپایی از جمله فرانسه دارد و از تولیدکنندگان اصلی محصولات کشاورزی برای آنها محسوب می‌شود می‌تواند از سوی رقبیان فرانسه مورد تهدید گروه‌های تکفیری قرار گیرد. ترکمنستان نیز به دلیل قرار گرفتن در همسایگی روسیه به عنوان یک حیاط‌خلوت عمل کرده و هندوستان به دلیل رقابت‌های تسلیحاتی و اختلاف در منطقه کشمیر با دولت پاکستان همواره بیم از این دارد که حمایت پاکستان از گروه‌های تروریستی در آینده برای این کشور مشکل‌ساز شود، به همین دلیل این کشور تهدیدات گسترده‌ای برای مقابله با گروه‌های تروریستی از جمله تکفیری‌ها اندیشیده‌است. بدون شک ملایمت سیاستمداران هندوستان در مقابل گروه‌های تند مذهبی هند تا حدودی راه را برای فعالیت‌های گروه‌های تروریستی سبک‌تر است.

■ دلایل جغرافیایی شکل‌گیری تکفیری‌ها

دلایل شکل‌گیری این گروه‌ها از سوی محققان بسیاری بررسی شده و هر یک از آنان دلایل خاصی را برای شکل‌گیری آنان آورده‌اند اما در تمام این موارد دلایل اصلی که همان دلایل جغرافیایی و ژئوپولیتیک است، فراموش شده‌است. در این مقاله سعی بر این است دلایل شکل‌گیری این گروه افراطی از نظر جغرافیای سیاسی بررسی شود، بنابراین بر اساس جغرافیای سیاسی می‌توان دلایل زیر را برای شکل‌گیری و گسترش گروه‌های تکفیری مطرح کرد.

۱- وجود منطقه حاصلخیز هلال خصیب در محدوده فعالیت آنها
هلال خصیب به سرزمین مرتفع و حاصلخیز هلالی شکل بین خلیج‌فارس و سواحل فلسطین اطلاق می‌شود که بر اساس مدارک و شواهد تاریخی خاستگاه کهن‌ترین فرهنگ بشری است. ارتفاعات غرب ایران، شمال عراق و جنوب ترکیه قسمت شمال و شرق هلال خصیب و بیابان سوریه و شبه‌جزیره عربستان، جنوب و غرب آن را فرا گرفته است. بر اساس شواهد و قرائن، این منطقه نخستین جایگاه خلقت انسان

مقدمه: حضور گسترده گروه‌های تروریستی و فرقه‌های افراطی در سال‌های اخیر، مشکلات گسترده‌ای را برای کشورهای جهان از جمله کشورهای آسیایی و منطقه مسلمان نشین خاورمیانه به وجود آورده است. این گروه‌ها که عمدتاً از سوی قدرت‌های استکباری حمایت می‌شوند ابتدا با عناوین گروه‌های مبارزه علیه نظام‌های حکومتی، گسترش اسلام ناب و... کار خود را شروع می‌کنند و در قالب اسلام دست به اقدامات ضدانسانی می‌زنند. این گروه‌ها در چند قرن اخیر حضور گسترده‌ای در مناطق مسلمان‌نشین داشته و مشکلات زیادی در آن ایجاد کرده‌اند. تشدید فعالیت این گروه‌ها در سال‌های اخیر جغرافیای سیاسی منطقه مسلمان‌نشین خاورمیانه را تحت تأثیر قرار داده است. تغییر سریع حکومت‌ها، ظهور گروه‌های مختلف تروریستی، درگیری‌های داخلی و تغییر مرزها از مهم‌ترین آثار جغرافیایی این گروه‌ها به حساب می‌آید. شکل‌گیری و انجام فعالیت‌های تروریستی به وسیله این گروه افراطی مشکلات جغرافیایی زیادی را به دنبال داشته است، بنابراین با توجه به تأثیرات جغرافیای روی سیاست‌های جهانی بهتر است دلیل شکل‌گیری و گسترش این گروه افراطی را از نظر جغرافیای سیاسی بررسی کنیم؛ زیرا از اوایل دهه ۷۰ در پی ظهور دیدگاه‌های قضایی و توجه جغرافیادانان به مسائل سیاسی بسیاری از مشکلات سیاسی جهان حل شده و جغرافیادانسان نقش مهمی در این زمینه داشته‌اند. (۱/ ۱۹۷۱ Soja) در این مقاله با بررسی مدارک و اسناد جغرافیایی، علل گسترش این گروه‌ها بررسی و راهکارهایی علمی جهت مقابله با آنان مطرح می‌شود. این مقاله در ۳ قسمت شامل بررسی محدوده جغرافیایی تکفیری‌ها، علل جغرافیایی شکل‌گیری و گسترش آنها و راه‌حل‌های مقابله با آنها نگارش شده است.

■ محدوده فعالیت تکفیری‌ها

تکفیری‌ها برای دسترسی به اهدافشان محدوده‌ای را از هند و چین تا تنگه جبل‌الطارق به صورت یک نوار پیوسته در نظر گرفته‌اند. بر این اساس کشورهایی که تحت تأثیر فعالیت آنها قرار گرفته‌اند به ۴ دسته تقسیم می‌شوند.

گروه اول

کشورهایی که به دلیل فقدان دولت مقتدر، شدیداً تحت تأثیر این گروه‌ها قرار گرفته و گروه‌های تکفیری حضوری گسترده در آنها دارند مانند افغانستان، پاکستان، عراق، یمن، سوریه و لبنان در قاره آسیا و کشورهای سومالی، مصر، نیجریه و سودان در قاره آفریقا. این کشورها در نوک یکجگان فعالیت‌های تکفیری‌ها قرار دارند. کشور افغانستان به دلیل همسایگی با دو قدرت بزرگ جهانی یعنی چین و روسیه همواره از سوی ۵ قدرت اتمی جهان مورد توجه است؛ چین و روسیه به دلیل همسایگی و قرار دادن این کشور به عنوان سپر بلا و کشورهای غربی انگلستان، آمریکا و فرانسه به عنوان اهرم فشار برای ۴ قدرت بزرگ جهانی یعنی روسیه و چین. هر یک از کشورها با حمایت از گروه‌های تروریستی سعی در نفوذ به داخل آن دارند. پاکستان نیز به عنوان راه نفوذ به دل قدرت‌های بزرگ از طریق دریا همواره مورد توجه این قدرت‌ها به حساب می‌آید. به همین دلیل به یکی از مناطق اصلی حضور گروه‌های تکفیری تبدیل شده است. عراق نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین قدرت‌های نظامی منطقه مورد توجه قدرت‌های بزرگ بوده است. در بین کشورهای یادشده کشور یمن به دلیل مجاورت با تنگه باب‌المندب نقش ویژه‌ای دارد و جهت تسلط بر راه آبی حوضه مدیترانه به اقیانوس هند همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ است؛ بدون شک قدرتمند شدن کشور یمن هیچ سودی برای هیچ‌کدام از قدرت‌های بزرگ نخواهد داشت، بنابراین تلاش قدرت‌های بزرگ این است تا از ظهور یک دولت قدرتمند به هر نحو ممکن در این کشور جلوگیری کنند اما سوریه و لبنان شرایط کاملاً متفاوتی دارند، این دو کشور به دلیل داشتن مرز مشترک با اسرائیل همواره با تهاجم نیروهای حمله‌ای این رژیم غاصب روبه‌رو بوده‌اند. از سوی دیگر کشور سوریه به دلیل استفاده از آب رودخانه فرات همواره با ترکیه و دنیای غرب مشکل داشته و ترکیه از راه‌های مختلف سعی در دخالت در امور این کشور دارد، بدون شک حمایت ترکیه از گروه‌های تکفیری سوریه بی‌ارتباط با این مسائل نیست. در این گروه کشورهای سودان، سومالی و نیجریه به دلیل مشکلات فرهنگی و موقعیت سخت طبیعی، شرایط دشوارتری داشته و بیشتر در معرض تهاجم این گروه‌ها قرار دارند و به دلیل فقدان یک دولت مقتدر، این کشورها به یکی از پایگاه‌های اصلی تکفیری‌ها تبدیل شده‌اند.

گروه دوم

کشورهایی که فعالیت این گروه در آنها ریشه‌دار بوده اما دولت‌های این کشورها تا حدودی فعالیت‌های ایشان را تحت کنترل دارند مانند اردن، عمان و بحرین در آسیا و کشورهای تونس، مغرب و لیبی در آفریقا. مطلب قابل توجه کشور اردن است؛ این کشور به دلیل اینکه از